

> DÜBAM

ŞANGAY İLE BRÜKSEL ARASINDA?

GALİP DALAY

DÜBAM

ŞANGAY İLE BRÜKSEL ARASINDA?

Galip DALAY

Genel Yayın Yönetmeni
Akif EMRE

Yayın Koordinatörü
Aynur ERDOĞAN

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net

dübam

İçindekiler

Giriş.....	7
Dış Politika/AB Normatif Bir Mesele mi?.....	9
AB Üyeliği Çekiciliği Azalan Enstrümental Bir Proje mi?	11
Realist Yaklaşım:	
AB'ye Sınırlı Üyelik ve Farklı Bölgelerle Alternatif İşbirlikleri	15

SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION

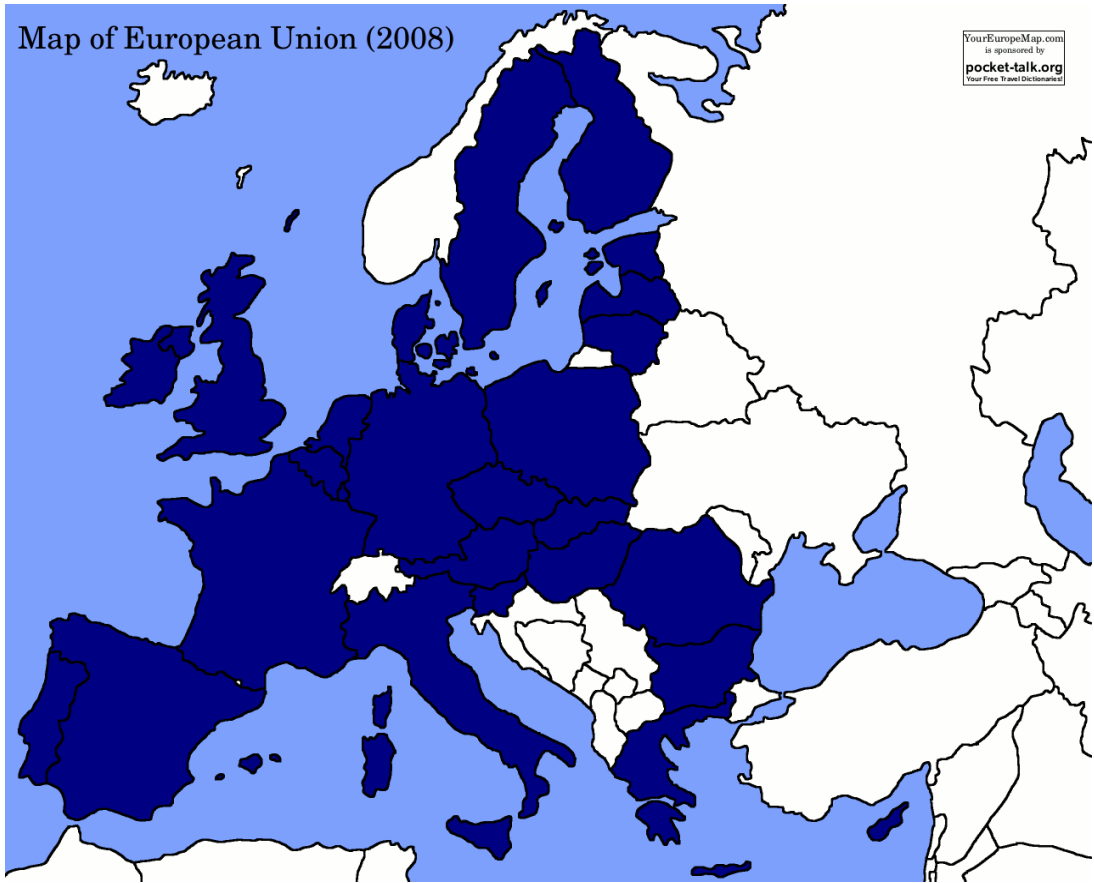

Giriş

Başbakan Erdoğan'ın 25 Ocak'ta Kanal 24'te katıldığı bir programda AB ile alakalı sorulan bir soruya "Putin'e söyledim. Alın bizi Şangay Beşlisine, AB'yi unutalım!" şeklinde cevap vermesi Türkiye'de yeni bir tartışmanın fitilini ateşledi. Aslında, bu söylem, temelde AB'nin Türkiye'nin üyeliği konusunda ayak sürmesine karşı duyulan öfkenin bir eseri olup, birliği bir karar vermeye zorlama amacını taşısa da yapılan tartışmalar bu çerçevenin oldukça dışında gerçekleşti. Tartışma genel itibariyle iki farklı perspektif üzerinden yürütüldü. Büyük oranda liberal kesim tarafından temsil edilen ve dış politikayı normlar üzerinden okuyan birinci perspektif¹, AB'nin normatif talepleri hükümetin iç ve dış politikada hareket alanını kısıtladığı için Başbakan'ın böyle bir çıkışı yaptığını iddia ederken, AB'ye daha enstrümental bir çerçevede yaklaşan ve genel itibarıyla da muhafazakar kesim tarafından temsil edilen ikinci perspektif² ise AB'nin kendisinden beklenenlere artık cevap veremediği, düşüş sürecine girdiği dolayısıyla da AB'ye alternatif ittifak sistemlerinin geliştirilebileceğini savunarak, Başbakanın kullandığı söyleme sempatiyle yaklaştı. Her iki görüşün de mühim noktalara dikkat çekmesiyle beraber ortaya konulan argümanlar mercek altına alındığında resmin tamamının ıskalandığı ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin sahip olduğu kimlik, bulunduğu coğrafya, kurduğu siyasal, ekonomik ve güvenlik ilişkileri her iki yaklaşımı da dikkate alan fakat bunları aşan daha realist bir yaklaşımı gerektirmektedir.

1 Bkz. İhsan Dağı, "Avrasya Kimin Alternatifi?", Zaman, 29.01.2013. http://www.zaman.com/ih-san-dagi/avrasya-kimin-alternatifi_2046599.html. Daha fazlası için bkz. Can Dündar, "Ne oldu da Başbakan, MGK çizgisine geldi?", Milliyet, 29.01.2013. <http://gundem.milliyet.com.tr/ne-oldu-da-basbakan-mgk-cizgisine-geldi-/gundem/gundemyazardetay/29.01.2013/1661748/default.htm>

2 Bkz. Tamer Korkmaz, "Blöf değil, rest", Yeni Şafak, 29.01.2013. <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/TamerKorkmaz/blöf-degil-rest/36069>

Dış Politika/AB Normatif Bir Mesele mi?

Dış politika meseleleri ülkenin veya toplumun bir kesiminin Türkiye'ye biçtiği rol, kimlik ve niteliklerle ilişkili olmadığı sürece toplumda çok geniş ilgi görmez. Erdoğan'ın geliştirdiği söylemin medyada bu kadar ilgi görmesi ve tartışılmasının asıl nedeni Türkiye'deki AB algısı ile ilintilidir. Zira Avrupa veya kurumsal olarak AB, toplumun ve entelektüellerin bir kesiminin nazarında sadece bir coğrafyayı veya bir ittifak sistemini temsil etmeyip; modernleşmenin, demokratikleşmenin, gelişmenin, insan haklarına saygı ve benzeri kriterler için bir referans noktası işlevi görmektedir. AB'ye bu anlamı yükleyen toplumsal kesim, AB perspektifimizin başka ittifak sistemleriyle ikame edilmesinin, yukarıda mevzu-bahis edilen değer yargılarının farklı değer yargılarıyla ikame edilmesi ile eş anlamlı olacağını düşündüğü için böyle bir girişimi güçlü bir şekilde eleştirmektedirler.

Mezkur kesim, Başbakan'ın daha önce hedeflenen AB üyeliğine, Şangay İşbirliği Örgütü'ne (ŞİÖ) üyeliği alternatif olarak göstermesini büyük oranda demokrasi, insan hakları ve AB'nin yayınladığı yıllık ilerleme raporlarının oluşturduğu psikolojik ve siyasal baskıdan kurtulmanın bir yansıması olarak okumaktadır. Bu kesim, AB'ye üyeliğin koşulu olan Kopenhag siyasi kriterlerinin aksine, ŞİÖ üyelerinden veya üyeliğe aday ülkelere demokratikleşme, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi konularda herhangi bir talepte bulunmamasına dikkat çekmektedir. Bu durumda, ŞİÖ, üye ülkelere hem iç hem de dış politikalarında önemli oranda otonomi sağlamaktadır. Böyle bir otonomiye sahip olma talebi nedeniyle hükümetin ibreyi Brüksel'den Şangay'a çevirdiği iddia edilmektedir.

Böylesi bir okuma son 5-6 yılda yaşanan deneyimi gözardı etmektedir. AB'nin son yıllarda yayınladığı yıllık raporların ne Türkiye'de ne de AB çevrelerinde ciddi bir karşılığı var. 2004 ve 2005 yıllarında yayınlanan bu raporlar toplum, medya, sivil toplum kuruluşları ve siyasal çevrelerde ilgi uyandırıp, önemli tartışmaların konusu olurken, son 5-6 yılda yayınlanan raporların içeriği ise Brüksel'deki ilgili bürokratik kesim ile bunların Türkiye'deki muadilleri dışında, çok sınırlı bir kesim tarafından takip edilmektedir. Etki alanı bu kadar daralan bu yıllık ilerleme raporlarının hükümetin hareket kabiliyetini ciddi

manada kısıtladığı iddiası çok gerçekçi görünmemektedir. Özellikle de bu kadar sınırlı bir müdahale ve bunun dönemselsel olarak yol açtığı cılız şikayetlerin, fikirselsel ve normatif olarak 150-200, kurumsal olarak da 60 yılı aşan Türkiye'nin Batı eksenselsel yönü ve ittifak sisteminde bu kadar köklü bir değişim isteğine yol açtığı iddiasının siyasalsel rasyonalitesi çok zayıf görünmektedir.

Bununla birlikte AB'nin Türkiye'nin demokratik dönüşüm sürecinde oynadığı rol inkâr edilemez. Özellikle 2002 – 2005/6 yılları arasında, AB çıpası olmasaydı ne o dönemde peş peşe atılan demokratikleşme adımları ne de meclisten reform paketleri bu kadar sorunsuz geçebilirdi. Fakat buradan yola çıkarak Türkiye'de demokratik konsolidasyonun gerçekleşmesinde en önemli payenin AB'ye verilmesi demokrasimizi son derece kırılğansel kılmaktadır. AB'nin bir ülke üzerindeki dönüştürücü etkisi en fazla adaylık dönemi sürecinde yaşanmaktadır. Aday ülke, üye ülkeye dönüştüğü anda AB'nin o ülkenin iç ve dış siyasetsel üzerindeki dönüştürücü etkisi son derece sınırlı bir çerçeveye hapsolmektedir. Bu bağlamda, AB üyesi Macaristan'da Viktor Orban'ın liderliğindeki Fidesz Partisi'nin anti-demokratik uygulamaları hem dış aktör üzerinden yaşanan demokratikleşmenin kırılğanselını hem de üyelikten sonra AB'nin son derece sınırlı dönüştürücü etkisini göstermesi açısından önemlidir. The Guardian gazetesine göre, Orban iktidara geldiğinden itibaren ekonomiyi merkezileştirip, sosyal ve özel hayatın her alanını domine etmeye çalışmaktadır. Bu süreçte, sadece bir TV kanalı ve bir radyo istasyonu bağımsız kalabildi. Seçim yasası ve seçmen kayıtlarını kendi iktidarının devamını sağlayacak şekilde değiştirdi.³ Bütün bunlara rağmen AB'nin ona karşı uygulamaya koyabileceği yaptırımlar son derece sınırlıdır. Başka bir ifadeyle, üye ülke seçimselsel demokrasi ve piyasa ekonomisini işlettiği ve ekonomik olarak da iyi bir pozisyonda olduğu sürece AB'nin onun diğer anti-demokratik davranışlarına karşı yapabilecekleri son derece sınırlıdır. Bu nedenle de AB çıpasının demokratikleşme sürecinin başlaması ve ivme kazanmasında önemli bir rol oynadığını inkâr etmemekle beraber demokratik konsolidasyonun ancak iç siyasetsel ve iç dinamikler (orta sınıfın ve demokratik kültürün gelişmesi gibi) sonucunda gerçekleştiğinin de teslim edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla "AB'ye üyelik eşittir demokratik konsolidasyon" tezi AB'ye üye ülkelerin yaşadığı deneyimlerle doğrulanmış bir önerme değildir.

3 Yudit Kiss, "Viktor Orban has crushed Hungary's 1989 dream", The Guardian, 17.01.2012. <http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2012/jan/17/viktor-orban-hungary-eu-legal-action>

AB Üyeliği Çekiciliği Azalan Enstrümental Bir Proje mi?

Buna karşın AB'ye daha enstrümental bir çerçeveden yaklaşan ikinci perspektif, AB, kendisinden beklenen araçsal amaçlara yeteri kadar hizmet etmediği gibi Türkiye'nin sahip olduğu kimlik, tarih ve medeniyet değerleri nedeniyle üyeliğinin engellendiğini düşünerek alternatif ittifak sistemlerinin geliştirilmesine daha sıcak yaklaşmaktadır. Bu perspektif, Başbakan'ın ŞİÖ'ye katılım hakkında kullandığı söylemlere hemen tam destek sunmasa da, çok boyutlu bir dış politika ve alternatif ittifak sistemleriyle Türkiye'nin bölgesel ve küresel etki alanının daha da artacağını düşünerek bu pozisyonu sempatiyle karşılamaktadır. Bu görüşü savunanlar, dünyanın yeni yükselen güçleriyle ittifaklar kurmak ve güçlü ilişkiler geliştirmenin getireceği fırsatların yanında, eskilerin pahasına kurulma ihtimali olan yeni ittifakların, ciddi boyutlara varabilecek siyasal ekonomik ve güvenlik maliyeti üretme riskini yeteri kadar hesaba katmamaktadır.

Türkiye'nin kurumsal ittifak merkezini Brüksel'den Şangay'a kaydırmasının doğuracağı ilk maliyetin Türkiye'nin NATO üyeliği bağlamında yaşanması kuvvetle muhtemeldir. 1949 yılında kurulan ve 1952 yılında Türkiye'nin de dâhil olduğu NATO, soğuk savaş döneminde Sovyetler Birliği/Komünist Blok'a, Sovyetlerin yıkılmasından sonra ise devlet dışı aktörler ama özellikle de İslami eksenli örgütlere karşı konumlandırılırken, yeni dönemde dikkatini Çin/Pasifik'e yoğunlaştırması güçlü bir olasılık olarak karşımızda durmaktadır. Bu bağlamda, NATO üyesi Türkiye'nin kendi stratejik ittifakının merkezini Brüksel'den, NATO'nun yeni dönemde rakip/tehdit algısının merkezini oluşturması beklenen Çin/Rusya eksenine kaydırmasının önemli bir maliyeti olacağı aşikârdır. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Victoria Nuland'a Erdoğan'ın bu husustaki açıklamasının hatırlatılması üzerine 'açıkçası, Türkiye'nin aynı zamanda bir NATO üyesi olduğu göz önüne alındığında, bu ilginç olur. Ne olacağını göreceğiz» şeklinde yanıtlaması da böylesi bir ittifak değişiminin doğuracağı maliyet alanlarının başında Türkiye'nin NATO üyeliğinin geleceğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, AB sürecini dondurup ŞİÖ'ye yelken açmadan önce 60 yıldır Türkiye'nin güvenlik ve savunma algısının merkezini oluşturan NATO üyeliğinin riske edilip edilemeyeceğinin ciddi bir muhasebesinin yapılması

gerekmektedir.

Bununla birlikte, bu kesim, AB'nin Türkiye'yi üye olarak kabul etmesindeki gönülsüzlüğünün yanında AB'nin içinde bulunduğu ekonomik kriz, üye ülkelerin yaşadığı anlaşmazlıklar ve son olarak da İngiltere'de iktidarda olan muhafazakar partinin bir sonraki seçimi kazanması halinde İngiltere'nin AB üyeliğini 2017/18'de referanduma götüreceğini taahhüt etmesine dikkat çekip, bu tabloyu AB'nin eski önemine haiz olmadığı ve dağılma sürecine girdiği şeklinde okumaktadır. AB'nin şu anda ağır ekonomik ve bunun tetiklediği siyasal kriz yaşaması, üyeler arasında ciddi anlaşmazlıkların yaşanması mevcut manzaranın doğru bir tasviri olabilir. Ancak buradan yola çıkarak AB'nin dağılacağı ve İngiltere'nin birlikten ayrılacağı sonucunu çıkarmak erken, eksik ve yüzeysel bir okuma olur.

AB'nin siyaset elitleri tercihten çok zorunluluktan kaynaklanan bir yönelimle, farklı alanlarda daha derin bir entegrasyona giderek birliği korumaya çalışmaktadırlar. Avrupalı siyasetçi ve entelektüeller, ABD'nin yanında Çin, Hindistan, Rusya ve Brezilya'nın ciddi güçler olarak uluslararası sistemi zorladığı bir dönemde, AB'nin bunlarla ancak birlik halinde eşit ilişkiler kurabileceğinin farkındalar. Yunanistan'ın yaşadığı derin ekonomik kriz ve yaptığı büyük siyasal hatalara rağmen ortak para biriminden (Avro) atılmaktan ziyade büyük bir fatura ödenerek kurtarılmaya çalışılması birliğin devam ettirilmesindeki kararlılığın bir göstergesidir.

Bunun yanı sıra ekonomik kriz başladıktan sonra yapılan tartışmalar ve ortaya konulan çözüm formülleri dağılmaya yüz tutmuş bir birlikten ziyade reçete olarak daha fazla entegrasyonu benimsemiş bir birliğe işaret etmektedir. Şu anda Avro bölgesine üye ülkelerin yaptıkları toplantıların ana gündem maddesini; ortak para birimi ve politikalarının ortak maliye politikalarıyla tahkim edilmesi için bir AB Maliye Bakanı pozisyonunun oluşturulması teşkil etmektedir. Bu da daha fazla entegrasyon için varolan gereksinim/isteğe işaret etmektedir. Aslında, 2007 yılında imzalanan ve 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'yla ekonominin yanında, daha derin bir siyasal entegrasyonun önü açılmıştı. Avrupa Konseyi için bir başkan, AB'nin dış ilişkileri için yüksek temsilci, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Adalet Divanı ve Komisyon'a daha fazla yetki devrini getiren bu antlaşma, birçok insan tarafından Federal Avrupa rüyasının önemli

bir kilometre taşı olarak değerlendirildi. Böylesi bir yorum için henüz çok erken olmakla beraber, bu antlaşma ile Avrupa'nın siyasal entegrasyonu konusunda önemli bir merhalenin kaydedildiği de bir vakiydir. Örneğin, bu antlaşma ile birlikte oluşturulan Avrupa Konseyi Başkanlığı görevine, yapılan iç pazarlıklar sonucu bilinçli olarak düşük bir profile sahip Belçika eski başbakanı Herman Van Rompuy getirildi. Fakat, onun yerine Tony Blair, Chirac veya Schröder gibi daha yüksek profilli bir siyasetçi getirilseydi AB'nin bir birlik olarak uluslararası arenada siyasal görünürliğünde ciddi bir artışın olması söz konusu olabilirdi. Bu mekanizma oluşturulduğuna göre ileride yapılacak pazarlıklarla pekala yüksek profilli bir siyasetçi bu görevi üstlenip AB'nin siyasal olarak global görünürliğini daha da artırabilir.

Son olarak, bu perspektif, İngiltere'deki muhafazakar parti hükümetinin bir sonraki seçimleri kazanması halinde AB üyeliğini referanduma götüreceğini ilan etmesine bakıp buradan Türkiye'ye de dersler çıkarmaya çalışmaktadır. Öncelikle analistlerin büyük bir kısmı İngiltere'nin bu girişimini AB ile yaptığı pazarlıklarda ve özellikle de kendisinin güçlü olduğu finansal hizmet ve bankacılık sektörlerinde daha fazla taviz almak amacıyla yaptığını düşünmektedir. Bu nedenle de İngiltere'nin AB'den ayrılacağını düşünenlerin sayısı son derece sınırlıdır. Fakat İngiltere, AB'den ayrılrsa dahi İngiltere ile Türkiye'nin koşullarının birbirlerinden çok farklı olması nedeniyle bu davranış Türkiye için bir örneklik teşkil edemez. AB üyeliğinin yanısıra, İngiltere, hem ABD hem de Kanada, Avusturalya ve Yeni Zelanda gibi İngilizce konuşan Anglo-Sakson ülkeleriyle çok özel ve kurumsal ilişkilere sahiptir. İngiltere hükümetinin yeni atadığı Merkez Bankası Başkanı Mark Carney'in Kanada vatandaşı olup daha öncede Kanada Merkez Bankası başkanlığı yaptığı dikkate alınırsa bu özel ilişkilerin boyutu daha iyi anlaşılacaktır. Bunun yanında İngiltere AB'den ayrılrsa dahi Atlantik'e rakip bir ittifak sistemine dahil olmayı talep etmediği için NATO üyeliği sorgulanmayacaktır. Son olarak da, İngiltere'nin eski kolonileriyle kurumsal ilişkilere, Common Wealth, sahip olması da ona avantaj sağlayan başka bir unsurdur. Bütün bunlara rağmen, İngiltere'de AB üyeliğinin tartışıldığı dönemde ABD'nin Avrupa ve Avrasya ilişkilerinden sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Philip Gordon'un Londra'yı ziyaret edip İngiltere'nin AB'den çıkması halinde bu onun ABD ile ilişkilerini de etkileyeceğini belirtmesi, AB, ABD ve NATO ilişkilerinin nasıl içiçe geçmiş olduğunu, birisinde yaşanan

değişimden diğerlerinin de nasıl etkilendiğini göstermesi açısından önemlidir. Dolayısıyla, belirtilen temel farklılıklar dikkate alınmadan İngiltere'nin AB'ye yaklaşımı ile henüz AB'ye entegrasyon sürecinde olan Türkiye'nin AB'ye yaklaşımı arasında paralellik kurmak yüzeysel bir okumaya işaret etmektedir.

Sonuç olarak Türkiye, ŞİÖ'ye üyelik konusunda eğer ciddi bir niyete sahip ise bu üyeliğin yaratacağı muhtemel maliyet ile AB/Batı eksenli sahip olduğu kurumsal ilişkilerin yaşaması muhtemel evrilmeleri hesaba katarak bu kararı vermelidir. Bu çerçevede, böyle bir girişimin Türkiye'nin NATO üyeliğini de sonlandırabileceğini, iddiaların aksine AB'nin, daha derin bir entegrasyon sürecine gireceğinin güçlü bir ihtimal olduğu ve kendisiyle İngiltere arasında kurulan paralelliklerin yüzeysel olduğunu göz önünde bulundurarak bu adımı atma(ma)lıdır. Bu nedenle de Türkiye'nin hem AB ile ilişkilerini hem de kuracağı farklı ittifak sistemlerini daha rasyonel bir çerçevede değerlendirip ona göre hareket etmesi gerekmektedir.

Realist Yaklaşım:

AB'ye Sınırlı Üyelik ve Farklı Bölgelerle Alternatif İşbirlikleri

Bölgesel ittifak ve işbirliği sayılarında her geçen gün artışın yaşandığı bir ortamda, başka bir deyişle, “bölgeselleşme”nin bu kadar yoğun yaşandığı bir dönemde, Türkiye'nin AB üyeliğinin gerçekleşemeyebileceğini varsayarak alternatif ittifak, iş birliği modellerini geliştirmek istemesi gayet meşru ve gerekli bir adımdır. Yani, Türkiye, AB perspektifini bırakmamakla beraber AB'ye rağmen AB'ye üye olamayacağını da hesaba katmalıdır. Böylesi bir yaklaşım, Türkiye'ye AB ile daha realist bir ilişki ve AB/Batı'yı dışlamayan fakat onların dışında alternatif ittifak sistemlerini geliştirme fırsatı sunmaktadır.

Son yıllarda yaşananlar, AB'ye üyelik mantık ve sistemin “ya hep ya hiç” anlayışından uzaklaştığını göstermektedir. AB'de de bugün fiilen halkalar halinde genişleyen üyelik tipleri mevcuttur. Bazı üye devletler AB'nin ekonomiden, dış politikaya; hukuk sisteminden, sınırların korunmasına; ortak para biriminden vize sistemine kadar ortaya koyduğu bütün çerçeveleri kabul edip o şekilde üye olup veya üyeliğini devam ettirirken, diğerleri ortaya konulan bu çerçevelerin bir kısmını kabul edip diğerlerine üye olmamayı tercih etmektedirler. Örneğin, İngiltere, İsveç ve Danimarka, AB'nin en önemli sembollerinden biri olan ortak para birimini kullanmazken; İrlanda ve İngiltere ise ortak vize sistemine katılmamaktadır. Bu durumda AB'de bütün herşeye katılan bir merkez ile bunların bazılarını katılıp diğerlerine katılmayan halkalar halinde genişleyen bir çevrenin ortaya çıkmasına ve dolayısıyla da fiili olarak farklı üyelik sistemlerinin doğmasına yol açmaktadır.

Bununla birlikte AB'nin 2004 ve 2007 yıllarında yaşadığı hızlı genişleme, 2009 yılında uygulamaya konan Lizbon Antlaşması, Avrupa'da yükselen Müslüman ve göç karşıtı duygu hem Avrupalıları hem de kurumsal olarak AB'yi bir kimlik arayışına itti. “AB, son hedefi federal bir Avrupa kurmak olan bir proje mi?” yoksa “ekonomik bir entegrasyon sisteminden biraz daha fazlası olan bir yapı mı?” ve benzeri sorular sık sık sorulmaktadır. AB tam bir siyasal yapı veya bir Avrupa devleti haline gelecekse, bu yapının Yunan felsefesi, Roma devlet ve hukuk geleneğiyle Hristiyanlık ilahiyatı üzerinden mi tesis edileceği yoksa aydınlanmanın ürettiği seküler ilkeleri mi esas alacağı, her iki durumda da Avrupa'nın tarihsel olarak “öteki” kavramı içerisine yerleştirdiği medeniyet

ve kültürlerin temsilcileriyle nasıl bir ilişki biçimi geliştireceği gibi meseleler etrafında önemli tartışmalar yaşanmaktadır. Buna paralel olarak, Türkiye'nin son 10 yılda yaşadığı siyasal, toplumsal ve ekonomik dönüşüm, Türkiye'de de hem kendi kimlik algısı hem de AB algısı üzerinde önemli etkiler yaptı. AB/Avrupa, her geçen gün "iyinin", "olması gerekenin" referans noktası olma özelliğini göreceli olarak yitirmektedir. Bu nedenle de AB kimliği ve ne olması gerektiği konusunda karar vermediği müddetçe Türkiye'nin tam üyelik şansı son derece düşük kalacağı gibi Türkiye'nin de kendisine ve kimliğine atf edeceği rol bu sürecin hızı ve derinliğini önemli ölçüde etkileyecektir.

Bu bağlamda Türkiye için realist senaryo, ileride gerçekleşmesi muhtemel tam üyelik (merkez de olmak) perspektifini dışlamayan bir kısmi üyelik veya entegrasyon (halkasal model) formülü üzerine yoğunlaşmak olacaktır. Bu model, Merkel'in önerdiği ve Türkiye'nin de yanaşmadığı "imtiyazlı ortaklık" teklifinden farklılıklar arz etmektedir. Merkel'in teklif ettiği formül "tam üyelik" yolunu sürekli bir biçimde kapatırken, bu model tam üyeliği dışlamamakla beraber, yakın gelecek için daha sınırlı bir üyelik formülüne yoğunlaşmayı önermektedir. Bu modelin diğer bir yönü ise Türkiye'nin üye olacağı alanların karar alma süreçlerine de eşit derecede katılmasını öngörmektedir. Bu şekilde bu model hem Merkel'in önerdiği "imtiyazlı ortaklık" hem de Norveç ve İsviçre'nin bugün AB ile kurduğu ilişki biçimlerinden farklıdır. Bu modele karşı dillendirililecek "ikinci sınıf üyelik" suçlamasının da dayandığı güçlü bir zemin bulunmamaktadır. Tam üyeliğin bütün alanlarına katılmayan İngiltere veya Danimarka'ya yapılacak "ikinci sınıf üyelik" suçlaması ne kadar geçerliyse bu süreci pro-aktif bir şekilde yönetebilecek olan Türkiye'ye karşı yapılacak "ikinci sınıf üyelik" suçlaması da o kadar geçerli olacaktır.

Bunun yanında Türkiye'nin mevcut kurumsal ittifak sistemlerini dışlamayan, aksine onları çeşitlendirecek alternatif ittifak ve işbirliği sistemlerinin geliştirilmesi hem Türkiye'nin kendi kimliğiyle daha barışık bir ilişki kurmasının, hem dış politikada daha rahat hareket edebilmesinin hem de büyüyen ekonomisinin bir gereksinimidir. Son on yılda bu bağlamda kayda değer adımlar atıldı. Türkiye Batı ile varolan kurumsal ilişkilerine zarar vermeden Körfez İşbirliği Teşkilatı'ndan Afrika Birliği'ne, Rusya'dan Arap Birliği'ne kadar farklı kurum ve ülkelerle farklı formatlarda yakın ilişkiler geliştirdi. Türkiye, benzer bir yaklaşımı ŞİÖ nezdinde de sergileyebilir. AB, NATO ve Batı ile varolan kurumsal

ilişkilerini zedelemeyecek şekilde ekonomi eksenli bir ilişki tarzı geliştirilebilir.

Sonuç olarak Türkiye'nin dış politikada kurduğu ilişki biçimlerini sadece normlar üzerinden okumak yanıltıcı olabileceği gibi, sınırlı bir enstrümental bakış da resmin tamamını görmeye engel teşkil edebilir. Bu ise hedeflenen siyasal getiriden ziyade ağır siyasal maliyet üretme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle siyasal rasyonalitesi güçlü bir dış politika, bir yandan AB ile tam üyeliği dışlamayan farklı/sınırlı bir üyelik formatını, diğer yandan da Türkiye'nin eski kurumsal ittifak sistemlerini dışlamayan ve onlara farklı boyutlar kazandıracak yeni işbirliği ile ittifak arayışlarına dengeli bir şekilde yönelmelidir.

